

TEKST JON ØYSTEIN FLINK

Et Amerika du ikke kan rømme fra

Skryter du på Facebook,
får du mange likes.
Syter du, blir du unfriended.

Om bidragsyteren		
<p>JON ØYSTEIN FLINK er forfatter. Han har skrevet romaner, noveller, dikt og dramatik. Siste bok: <i>Mord i oppgangen</i> (2014). Flink er også tryllekunstner, under navnet Den store Flinkini.</p>		
<p>HVORFOR ER DU (IKKE) PÅ FACEBOOK?</p> 	<p>Jeg er nok på Facebook fordi jeg er redd for ikke å få med meg ting, og tror antakelig at verden fort ville glemt meg hvis jeg ikke var der.</p>	

FOTO JOACHIM NORVIK

Jeg vet ikke helt hva som er verst, sutrende og meningsbærende oppdateringer fra representanter for Facebook-Høyre som klager over multi-kulturalisme og naive arbeiderpartipolitikere, eller godmodige, liksomorsomme hverdagsoppdateringer fra blide småbarnsforeldre som skriver om de vellykkede og søte familiene sine, for eksempel slike utdrag fra samtaler mellom en sympatisk trebarnspappa og hans søte datter på syv. Skjønt sympatien min nok ligger hos trebarnspappaen, har jeg likevel en slags lyst til å påstå at oppdateringene hans er blant de aller verste.

Folk som meg, som har over 1000 venner på Facebook, får selvsagt en vanvittig stor feed. Flesteparten av disse «vennene» er selvsagt ikke virkelige venner av meg, og noen av dem har jeg knapt nok møtt i virkeligheten. Uansett utgjør summen av dem mitt såkalte nettverk. Ja da, det fins noen der ute som syns at tusen venner høres lite og stusslig ut, men folk flest kan bare drømme om et så stort

vennenettverk som jeg har, og det er disse «folk flest» som er motoren i det sosiale nettverket. Uten dem ville ikke Mark Zuckerberg vært mangemillionær, og uten dem ville ikke bedriften hans blitt den enorme maktfactoren den er blitt.

Det er også et faktum at det blant Facebooks mange brukere befinner seg en stor og taus majoritet. Det er ikke sånn at alle og enhver legger ut oppdateringer hele tiden. Den kritikken av Facebook jeg har hørt mest fra disse, tause «laverestående» vesenene som knapt nok har et par hundre Facebook-venner, er at de går lei alle disse «perfekte» menneskene som hele tiden legger ut oppdateringer som åpenbart bare er fordekt skryt, altså utlegninger og bilder som viser hvor lykkelige og vellykkede de er, og som med sin uskyldige hverdagsnaivitet forteller om snurrige hverdagssituasjoner som egentlig bare formidler at disse menneskene lever i den beste av alle tenkelige verdener, i lykkelige, perfekte, familier.

Det verste er egentlig ikke kattebilder. Faktisk må jeg innrømme en viss forkjærlighet for søte kattebilder, og i en ideell verden hadde sosiale medier blitt styrt, brukt og utelukkende lest av katter.

Det aller verste er når folk legger ut bilder og utdrag av samtaler de har hatt med de små, såkalt søte barna sine. Barn sier jo så mange rare ting. Unni Lindells bøker med gullkorn fra barnemunnen er blitt overflødige, for nå serveres gullkornene nesten i *real time* på sosiale medier.

Jeg får meg ikke til å sitere de aller verste, men her er et eksempel som er ille nok: Hva tenker du på? spør Facebook. Vel, en av «vennene» mine konkluderer med at han tenker på sønnen sin og en samtale de hadde over frokostbordet. Det hele illustreres med et bilde av snørungen, og så denne teksten (jeg har forresten endret barnets navn til Petter. I virkeligheten heter han et av disse idiotiske moderne navnene som høres ut som en blanding av en norrøn gud og et vaskemiddel):

- *HÆ? Spiste dere is i går kveld da vi sov??*
- *Ja, det gjorde vi. Vi gjør slike ting når dere sover.*
- *Det er dårlig gjort! Dere gjør aldri noen ting for oss!*
- *Det er vel ikke helt sant, Petter. Jeg gjør masse for deg.*
- *Nei, det gjør du ikke. Du følger meg ikke til skolen engang!*
- *Følg deg til skolen? Det vil jeg gjerne gjøre hver dag! Da gjør jeg det fra nå av! Du vil det?*
- *Nei, det vil jeg ikke at du skal gjøre. Jeg vil ikke at du skal følge meg helt inn på skolen.*
- *Vél, ok? Det er jo grunnen til at jeg ikke gjør det. Du lar meg ikke.*
- *Ja, nettopp. Du gjør det ikke!*
- *Det er ikke lett å være trebarnsfar.*

Nei, det er ikke lett å være trebarnsfar med slike utfordringer i hverdagen ... Eller? Kanskje det er nettopp dette som blir formidlet her, at det nettopp er såre enkelt, for denne mannen, å være trebarnsfar. Ja, ikke bare er det enkelt, det er sjarmerende, vittig og meningsfylt på absolutt alle sett og vis.

Er nå denne Facebook-posten så ille, da? tenker du kanskje. Svaret er nei, isolert sett kunne jeg levd med dette hvis den var en engangsforeteelse. Men det er den selvsagt ikke. Dette er kun ett eksempel blant utallige liknende innlegg fra denne trebarnsfaren. Og denne trebarnsfaren er bare én av utallige folk som bruker de søte barna sine som offentlig underholdning i sosiale medier. Om jeg så et øyeblikk skulle trekke meg tilbake som kritiker og heller la kommentarfeltets representanter vurdere underholdningsverdien av denne posten, kan det virke som om interessen for slike oppdateringer er stor, for kommentarfeltet er besmykket med ørtentusen gule fjes som ser ut til å le seg i hjel. Noe annet ville selvsagt vært utenkelig. De av oss som syns slike oppdateringer er kvalmende, kan aldri tillate seg å skrive noe negativt i kommentarfeltet. Selv de mest kyniske blant oss skjønner at dette ikke er stedet for å slippe syrlighetene løs. Når små barn er involvert, det sier seg selv, må vi enten vise begeistring eller holde kjef. Men de begeistrede, de flommer over av begeistring. Ja, det er ikke måte på hvor underholdende de synes dette er:

«Du MÅ skrive bok. Seriøst! Alle disse gullkorna MÅ deles med verden» (etterfulgt av syv smilefjes som holder på å le seg i hjel).

«Søte, søte Petter» (fire smilefjes som ler seg i hjel).

«Dere er så fantastiske» (syv smilefjes som ler så tårene triller).

PØSELIVET

«Du vet at du kan slutte å følge folk på Facebook som irriterer deg, uten å unfriende dem, Jon Øystein.» Slik lød en kommentar fra en venn som jeg traff i virkeligheten, altså den som foregår ute i den fysiske verdenen. Ja da, vi hadde avtalt å treffes via Messenger.

Dette visste jeg faktisk ikke på den tiden, men det var et godt tips. Dermed var dét problemet løst. Jeg gikk hjem og sluttet å følge den lykkelige trebarnspappaen, samt et par andre pappaer og mammaer som bombarderer nettet med fortellinger om de søte barna sine. Endelig fri, tenkte jeg. Endelig kunne jeg gå inn på Facebook i ro og mak.

Men søte barn er selvfølgelig ikke det eneste problemet denne verden har å by på.

Fjerner man ett irritasjonsmoment, står andre i kø for å ta over.

En annen venn av meg, som jeg har kjent siden barndommen, praktiserer følgende ritual: Hvert år, når solen endelig begynner å dukke opp som en varmekilde og ikke bare en fjern lyskilde, når Kong Vinter går i dvale og våren endelig legger sin varme hånd over landet vårt, da tar denne vennen min frem utemøblene, triller kulegrillen ut av garasjen, heller i kull og fyrer opp til årets første terrassemiddag. På kulegrillen skjer så det som bør skje på en kulegrill, nemlig at pølser, koteletter og annen kjøttmat stekes. Han er selvfølgelig ikke alene om dette. Grilling er en av de mest normale aktivitetene jeg kan tenke meg, og ja, jeg er selv glad i grillmat. Ingenting er koseligere enn å sette seg på verandaen og nyte litt velpreparert kjøtt, salat og en kald pils. Men hva er måltidet verdt hvis man ikke deler det på sosiale medier? For vennen min: tilsynelatende ingenting. Nesten hver eneste oppdatering han legger ut, fra tidlig vår til et godt stykke utpå høsten, viser bilder av kjøtt som ligger og godgjør seg på grillen, ledsaget av korte tekster der han tar i bruk det velkjente humoristiske virkemiddelet *ironi*.

– *Vønt æ gett ...* skriver han bare, og der ligger pølsene og kotelettene halvferdige på grillen.

– *Nei og nei, dette blir forferdelig*, skriver han dagen etter, med nok et bilde av pølser og koteletter. De ser til forveksling ut som pølsene fra dagen i forveien, men ved nærmere ettersyn er de ikke det. I dag har han valgt bratwurst i stedet for løkpølser.

– *Katastrofe!* leser jeg et par dager senere. Denne gangen er det ikke bare pølser og koteletter på grillen, men også en lang flintstek. Når helgen kommer, flesker han til med både entrecôte og baconsurede kyllingstykker (til barna).

Og så, på mandag, får vi jagggu meg enda et bilde av den samme grillen, men denne gangen er den ikke fyrt opp ennå. Imidlertid avslører Facebook-teksten at det er i ferd med å skje hvert øyeblikk: *Må fyre'n opp i dag også, selv om det er mandag, etter tvang fra Charlotte*. Charlotte er selvfølgelig kona hans (hun heter egentlig ikke Charlotte), og hun er også tagget. Denne totalt uinteressante oppdateringen

Det aller verste er når folk legger ut bilder og utdrag av samtaler de har hatt med de små, såkalt søte barna sine.

får han 24 tommer opp for, to smileys som ler, to smileys som ler så tårene spruter, og tre smileys som har et annet uttrykk jeg ikke helt vet hva betyr, men som utvilsomt er ment å skulle uttrykke en slags begeistring. Kommentarene taler sitt vante, umiskjennelige språk:

– *Du må gi ho skylda* (smilefjes som ler seg i hjel og en tommel opp).

– *Ja, det er jo sånn det er*, svarer barndomsvennen min.

– *Blir man tvunget, så blir man tvunget* (to smilefjes som ler så tårene spruter).

– *Ja, stakkar deg* (smilefjes som gråter (og, da er det kanskje ikke et smilefjes?)).

Deretter en kommentar fra kona, altså Charlotte:

– *Ja, jeg er fæl der* (ondt smilefjes, og så et smilefjes som ler seg i hjel).

– *Charlotte er streng altså*, skriver en annen.

– *Ja, ho er det*, svarer barndomsvennen min.

– *Syns såååå synd på deg* (to smilefjes som ler seg i hjel). *Du får begynne å slå neven i bordet* (to smilefjes til, som også ler seg i hjel).

Så må det selvsagt nevnes at alle disse kommentarene er utstyrt med likes, enten tommer opp eller smilefjes, fra barndomsvennen min.

Og slik fortsetter denne fortellingen, vår etter vår, sommer etter sommer, helt til høsten setter inn og grillsesongen gradvis går mot slutten. I vinterhalvåret er det mistenkelig taust fra vennen min, men så dukker han opp igjen med grillsesongen. Og aldri fraviker han det ironiske virkemiddelet. Ja, det er fælt gitt, denne skjebnen, det idylliske hagelivet

i en norsk forstad, å leve i den beste av alle tenkelige verdener.

Men jeg kan jo gjøre det samme med denne barndomsvennen som jeg gjorde med den lykkelige trebarnspappaen? Altså slutte å følge ham. Ja, selvfølgelig kan jeg det. Men en gang i tiden var han en av mine nærmeste venner, og jeg vet at idyllen som preger Facebook-oppdateringene hans ikke er den eneste sannheten om hans liv. I virkeligheten lever han et like komplekst liv som alle andre, med sorger og frustrasjoner side om side med lykken. Det bare forholder seg slik at mørkere sider ikke har noen plass i hans digitale selvscenesettelse. Nei, jeg får meg ikke til å slutte å følge ham. Jeg føler meg på en eller annen måte forpliktet til å la hans grillende liv utspille seg i min Facebook-feed. Og hans konsekvente grilloppdateringer har etter hvert blitt så mange at de nesten kan leses som et slags konseptkunstnerisk prosjekt, selv om jeg med hundre prosent sikkerhet vet at dette ikke er intensjonen hans, for ingen kunne uttalt setningen «the only thing I know about art is that it's short for Arthur» med større oppriktighet enn ham.

FERIER OG FRISKUSER

Jeg kunne dratt så mange flere eksempler på folk som legger ut lykkelige hverdagsoppdateringer, at krampa ville tatt meg. Noen Facebook-venner ser for eksempel alltid ut til å være på ferie, selv om de har helt vanlige jobber og ikke er spesielt formuende. Det begynner gjerne med bilder av forventningsfulle familier ved gaten på Gardermoen. Turen går kanskje til Gran Canaria eller liknende steder, og så, dagen etter, kommer det første bildet av en sandstrand, et vinglass og noen nakne føtter. Nettopp bildene irriterer meg aller mest: De ferierende gidder ikke engang å reise seg fra solstolen for å finne et motiv som kanskje, bare kanskje, kunne portrettert et eller annet med fem prosent interesse for oss som er *stuck* hjemme i Norge. De nøyer seg med å holde mobilen over magen og knipse sine egne føtter mot en bakgrunn av sandstrand og hav. Lite skjønner de at de selv med slike bilder avslører hva de egentlig driver med på disse feriene, som ikke akkurat er dannelsesreiser. Det de gjør, er å ligge på sandstrender og glo på mobiltelefonene sine.

Antakelig driver de først og fremst og skroller seg nedover Facebook- og Instagram-feeden sin og deler ut smilefjes, av typen som ler seg i hjel av andre venners oppdateringer, mens de kommenterer disse oppdateringene med korte setninger og et høyt antall utropstegn. Selv de som ikke egentlig har lese- og skrivevan-sker, presterer stort sett å lire av seg fire–fem tastefeil i én kommentar. For de leser jo ikke kommentarene de selv skriver. De skrives antakelig kun for å bevise at man er i live, at man er online.

– Katastrofe! leser jeg
et par dager senere.
Denne gangen er det
ikke bare pølser og
koteletter på grillen,
men også en lang
flintstek.

Slike solbadende ferieøynyttere er som regel kvinner. Menn på ferie er et eget kapittel i Facebook-feeden, men de skal jeg ikke komme inn på her. De får rusle og tusle rundt i de europeiske storbyene sine på egen hånd. Jeg vil heller snakke litt om friskusene. Eller mine favorittthattobjekter: maratonløperne.

Jeg har en Facebook-venn som nylig skrev følgende oppdatering:

– *Jadda!!! Fy faen!! Stolt av meg selv!! Jeg fullførte og kan kalle meg ULTRALØPER!!! I kveld blir det massasje!! (Smilefjes)*

Bildet han postet sammen med teksten, viser det slitne trynet hans mens han holder fram en medalje fra Last Man Standing-løpet i Østmarka. Kommentarfeltet er fullt av noen av disse nymotens emojiene av hender som klapper, armer som viser muskler, pokaler og fyrverkeri. Innimellom disse emojiene står det korte utsagn som:

- *Imponerende!*
- *Wow!*
- *Du er syk, mann!*
- *Stolt av deg.*

Det er ikke noen ny tradisjon, dette. Jeg husker fortsatt da skrittellerne kom på markedet, og hvordan folk begynte å legge ut oppdateringer om hvor mange kilometer de hadde løpt den og den dagen. Trenden har altså ikke lagt seg. Friskuser ser ut til å elske å skryte av hvor spreke de er, og kommentariatet stopper ikke med å applaudere. Men det finnes en taus majoritet som får med seg disse oppdateringene og irriterer seg. Hva faen angår det meg, eller verden for øvrig, at en gammel skolekamerat eller perifer venn springer mange kilometer en dag? Hvorfor kan de ikke bare springe og holde kjeft?

Jeg har en barndomsvenn som plutselig oppdaget friluftslivet og ble heftet på såkalte toppturer. Nå skulle den ene fjelltoppen etter den andre bestiges, men er det noen grunn til å gå opp på toppen av et fjell hvis man ikke gjør et stort nummer ut av det på Facebook? Selvsagt ikke. Den ene helgen: stolt venn på fjelltopp. Den neste helgen: den samme stolte vennen på en annen fjelltopp (som til forveksling lignet den første toppen). Helgen etter: nok en fjelltopp. Og så videre, og så videre hele sommeren igjennom. En dag traff jeg en felles venn av meg og fjelltoppbestigeren. Vi kom i prat med hverandre på en fest (ja da, invitasjonen kom via Messenger), og samtalen dreide inn på vår fjelltoppbestigende venn. «For en skrytepave», sa denne andre vennen. «Han legger jo bare ut poster om bragdene sine.» «Det er ekkelt», sa han.

Ja, det er fælt gitt, denne skjebnen, det idylliske hagelivet i en norsk forstad, å leve i den beste av alle tenkelige verdener.

Disse kommentarene gjorde meg litt paff. For jeg visste jo at den fjelltoppbestigende vennen i virkeligheten ikke er noen skrytepave. Han er, i likhet med den grillglade barndomsvennen, en kompleks fyr med en mangefasettert personlighet. Men kommentarfeltet under topturbildene hans er utelukkende preget av begeistring:

- *Wow, for en friskus du er blitt.*
- *Så sprek du er, mann!*

Tomler opp og atter nye tomler opp.

Op her er vi ved problemet. De som opplever slike oppdateringer som skrytete og irriterende, de kommenterer ikke i det hele tatt. Resultatet er at skryteoppdateringene danner ekkokamre. Det er bare støttespillerne som kommenterer. Akkurat slik høyreekstremerne finner samtalegrupper der de nesten utelukkende preker til likesinnede, preker også de som liker å gi inntrykk av at de lever i den beste av alle tenkelige verdener, til andre som liker å tenke at de også lever i denne verdenen. Den tause majoritet, som ser ned på skrytepaver, velger kanskje oftere enn man skulle tro, ikke å kommentere, ikke å uttale seg. Resultatet blir i mange sammenhenger at de jeg kaller *idyllikerne*, kun tror på de positive kommentarene mens de teller antall likes, og slik blir gående i uvitenhet om alle dem som kjenner kvalmen stige i møte med bildene og oppdateringene deres.

TAKK FOR ALT. JEG VIL IKKE MER

Enda en Facebook-venn, også en barndomsvenn, er tung heroinmisbruker. Han har gjennomført flere metadonbehandlinger de siste årene, men etter hva jeg har skjont, har han ikke kommet seg ut av den destruktive livsførselen. Oppdateringene hans er den rake motsetningen til eksemplene jeg har nevnt

over. Han kan for eksempel skrive:

- *I hate the world.*
- *Leave me the fuck alone, motherfuckers.*
- *Takk for alt. Jeg vil ikke leve mer!*

Naturlig nok får han ikke mange likes på disse oppdateringene. Av og til trår folk til og forsøker å muntre ham opp, og skriver ting som: *Stay in there!* eller *Be strong!* Det virker som han ikke har noen likesinnede venner, noen narkomane brødre, som støtter ham. Ikke én gang har jeg sett at noen har skrevet *I hate the world too!* eller *Let's kill ourselves together!* Det miserable livet passer ikke inn i det kollektive lykkefellesskapet som er Facebooks grunnposisjon. Negativitet og ulykke er noe vi ser bort fra. Den narkomane barndomsvennen min har fått færre og færre venner de siste årene. Til og med jeg unfrienda ham til slutt. Den store kjonien er selvsagt at han er en av de få jeg kjenner som virkelig trenger en venn i nøden. Det er han som trenger likes. Det er han som trenger støtte, ikke de lykkelige friskusene, ikke grillkongene fra forstedene, ikke de solbadende og vindrikkende damene som lever i den beste av alle tenkelige verdener. Men det er de som får likes, som får støtte. Utskuddene, taperne, de blir enda større tapere på sosiale medier. Jeg kan bare forestille meg hvor jævlig det er for sånne som den narkomane barndomsvennen min, å se gamle skolekamerater spre sine trivielle lykkelige liv utover Facebook-veggene sine, mens de selv blir sittende som dobbelttapere – ikke bare i den virkelige verden, men også i den digitale.

For ikke lenge siden la jeg ut følgende Facebook-oppdatering:

Jeg er lei av Facebook. Men i våre dager er det vanskelig å leve uten Messenger. Er det mulig ikke å være på Facebook, men å beholde Messenger?

Svarene jeg fikk, bekreftet at dette var mulig. Men jeg fikk én kommentar jeg syntes var pussig. Den kom fra en jente jeg gikk i klasse med på videregående:

– Synes det er hyggelig om du blir, jeg ... Da er det liksom mulig å finne deg igjen! Tenk om vi skulle finne på å ha en klassefest eller noe?

Hadde ikke folk reunionfester også før Facebook? Hvordan fant de hverandre da?

Det er vanskelig å komme seg ut av Facebook, for nettstedet har så mange bruksområder. For eksempel spiller jeg i et band. Følgelig har vi en band-side på Facebook. Hvordan skulle dette bandet liksom være synlig dersom vi ikke var på sosiale medier? Vi ville selvsagt forsvunnet totalt. Og ikke bare det: Hvor tungvint ville det ikke vært å kommunisere som gruppe, uten Facebook? Gå tilbake til snegle-e-post? Eller – grøss og gru – ringt hverandre?

Det var en gang da internett ikke fantes. Det føles som en halv evighet siden, men jeg kan fortsatt huske det. Som sønn av en typograf som hadde eget firma i kjelleren i barndomshjemmet mitt, var jeg en av de aller første i klassen som fikk tilgang til internett. I kjelleren sto en Mac fra steinalderen, og ved hjelp av et modem fra kritt-tiden, ringte vi opp internettet, og på en god dag var tilkoblingen vellykket. Vips, der var det: internett. I begynnelsen var vi ikke særlig imponert. De første årene gikk det en evighet før et bilde lot seg laste opp i sin fulle størrelse på skjermen. Det var det kjente problemet med tidlig nettporno: Først så du øynene, og så, stripe for stripe, ble mer og mer av kroppen til den nakne dama avslørt. Og akkurat før underlivet kom til syne, pleide maskinen å henge seg opp. Det var tider, det.

Jeg husker at moren min kunne si ting som: «Ja, ja, hvis datamaskinen er ledig nå en halvtimes tid, så tar jeg meg en tur *på internett*», som om internett var et virkelig sted, en plass man kunne tre inn i, bevege seg fritt i.

I dag er ikke internett bare et sted, det er en verden bestående av mange land og samfunn. Og Facebook er på en måte internettets Amerika. Alle ser ut til å ha en Facebook-profil. De vennene jeg har som har valgt et liv utenfor Facebook ... vel, tidvis føles det som om de ikke eksisterer. Skal jeg kontakte noen: Messenger. Skal jeg informere om noe: Facebook. Skal jeg sjekke nyhetene, ja, da besøker jeg først nrk.no og kanskje vg.no, men så: Facebook. Denne nettsiden er virkelig blitt som USA. Den kulturelle invasjonen er så omfattende at den gjennomsyrer alt ved livene våre. Man kan like det eller ikke, men det nytter ikke å komme unna. Selv noen av de argeste Zuckerberg-hatene jeg kjenner, bruker Facebook til å snakke dritt om Facebook. Ironien vil ingen ende ta.

Du som leser denne teksten, tror kanskje at jeg hater Facebook. Men det gjør jeg ikke. Jeg har konsentrert meg om det som irriterer meg, men da jeg begynte å tenke på denne teksten, var det først og fremst alle fordelene, alle de positive aspektene ved Facebook som meldte seg. Hvis Facebook er et rusmiddel, er vi mange som er avhengige. Noen total avrusning ser jeg ikke for meg med det første, men det går an å ta grep, det går an å trappe ned, og ikke minst: Det går an å slutte å følge folk uten å såre dem ved å unfriende dem. Det er en av de aller beste funksjonene Facebooks programmerere har funnet på. Så dere friskuser, dere lykkelige skrytepaver som liker å gi inntrykk av at dere lever i den beste av alle tenkelige verdener: Jeg kan godt være vennen deres. Men oppdateringene deres dukker ikke opp i feeden min lenger. Vil dere ha kontakt med meg, send meg en melding på Messenger. For enten vi vil det ikke, så er det sant det Rammstein sang i 2004: *We're all living in America.* ■